

AYDIN OLMANIN SORUMLULUĞUNU TAŞIYAN BİR TOPLUM ÖNDERİ: OSMAN ÖREK

İhsan Tayhani*

Giriş

Ülkelerin ve / veya toplumların yaşamı da tıpkı insanların yaşamında olduğu gibi tek düze değildir. Toplumlar da tarihsel süreç içerisinde bunalımlı, çalkantılı dönemler geçirebilir, hatta varlık yokluk savaşı bile verebilirler. Bu savaşı da genellikle bağrından çıkardığı toplum önderleri aracılığı ile sürdürürler.

Dünden bugüne uzanan stratejik öneminden ötürü Osmanlıların, Kıbrıs'ı 1571'de fethetmeleri üzerine, adayı yurt tutup Kıbrıs Türk toplumunu oluşturan insanların sonraki kuşakları da benzer şekilde bir dizi çalkantılı döneme tanıklık etmiş, acılar çekmiş ve varoluş mücadelesi vermişlerdir. Kıbrıs Türklerinin mücadelesinin, adanın 1878 tarihinde İngiltere'ye devredilmesinden sonra başladığı biliniyor. 1940'lı, 1950'li yıllar ise Kıbrıs'taki mücadelenin ivme kazandığı yıllardır. Bu yıllara bakıldığında Fadıl Korkut, Necati Özkan, Hâkim İzzet Bey, Dr. Rauf, Hâkim Zekâ Bey, Faiz Kaymak gibi öncülerden sonra¹, karşımıza mücadeleyi omuzlayarak sürdüren ve ona yön veren Dr. Fazıl Küçük, Rauf R. Denктаş ve Osman Örek gibi yapı taşları çıkmaktadır.

Ferai Tınç bu gerçeği, 17 Nisan 2005 tarihinde yazdığı bir yazıda; *sessiz sokaklarda dolaşırken, 50 yıl öncesinden çocuk seslerini duyar gibi oluyorum. Ellerinde Türk bayrakları dönün çocukları, dönün kurucu liderlerini karşılarken şu sözleri tekrarlıyorlardı:*

“Doktor Küçük, Rauf Denктаş, Osman Örek

Üç arkadaş birleşmişler gardaş gardaş...”² diyerek dile getirmektedir.

Bir toplum ve ülkenin durumunu çeşitli boyutları ile öğrenmenin en uygun yollarından birisi, o topluma öncülük eden aydınların faaliyetlerini ele alıp, incelemekten geçer. Çünkü en önde giden, bir nevi toplumun “lokomotifi” rolünü oynayan aydınlar, bir taraftan mensup oldukları toplumun çoğu özelliklerini taşımakta, diğer taraftan da meydana gelen hareket ve olaylarda merkezi/belirleyici bir yer tutmaktadırlar.³

Kıbrıs Türk toplumunun bağrından çıkan Osman Örek de donanımlı bir hukukçu olarak, hem kariyerinde hem de siyasette önemli roller üstlenmiş, arkasında çok yönlü olarak incelenmesi gereken kültürel ve siyasal bir miras bırakmıştır.

* Doç. Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Gemikonağı- Lefke/ KKTC.

¹ Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Nedenleri – Gelişimi - Sonuçları*, Akdeniz Haber Ajansı Yyn., İstanbul, 1988, s. 61.

² Ferai Tınç, “Türkiye’de Siyaset mi? Ben Deli miyim?”, *Hürriyet*, 17 Nisan 2005.

³ Vügar İmanov, *Ali Merdan Topçubaşı (1865- 1934), Lider bir Aydın ve Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Temsili*, Boğaziçi Üni. Yayınevi, İstanbul, 2003, s. XI.

Osman Örek, kendisini toplumsal önderliğe götüren yolu, donanıp donatarak yürümüştür. O, henüz öğrenci olduğu 1940'lı yıllarda kâh kimi derneklerin kuruculuğunda bulunarak kâh bu derneklerde aktif bir üye olarak toplumsal sorumluluk üstlenme gereğini duymuştur. Toplum yararına çalışan derneklerin, çoğunlukla geleceğin liderlerini yetiştiren birer okul olduğu bilinen bir olgudur. Osman Örek, böylesi bir süreçten geçip yurt dışındaki eğitimini de tamamlayarak adaya döndükten sonra, bir aydın olarak toplumsal mücadelenin içerisinde yer almış, bırakınız elini - deyim yerindeyse - gövdesini taşın altına koymuş, siyasete girmiş ve kendisini başbakanlığa kadar götürecektir olan onurlu bir yolun yolcusu olmuştur.

Biz burada, Osman Örek'in uzun soluklu bu yürüyüşünden kimi kesitler alarak, sorumluluk sahibi bir "aydın" çözümlemesi yapmaya ve Kıbrıs'ın yakın siyasi tarihi ile ilgili sayfaları biraz daha aralamaya çalışacağız.

1. Osman Örek Kimdir?

26 Aralık 1925 yılında Lefkoşa'da doğan Osman Örek, lise öğrenimini Lefkoşa Türk Erkek Lisesi'nde tamamladıktan sonra, 1949 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olur. Örek, 1952 yılında da Londra'da Middle Temple hukuk kuruluşundan "Barrister-at-law" [Davacı Avukat, İ. Tayhani] payesini alarak Kıbrıs Barosu'na yazılır. Osman Örek'in, 1952-1959 yılları arasında avukatlık mesleği yanında, Türk toplumunun sömürge idaresine karşı giriştiği varoluş mücadelesinde de ön saflarda yerini aldığı görülür. O, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal sorunlarına çözüm bulma iddiasında olan pek çok örgütte kurucu veya idareci olarak görev üstlenir.

Örek, 1944 yılında "Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu"na (KATAK) karşı kurulan "Kıbrıs Türk Liselerinden Mezunlar Cemiyeti", 1946'da Türkiye'deki Kıbrıslıları örgütleyen, İstanbul'daki "Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti" [Bugünkü 'Kıbrıs Türk Cemiyeti', İ.Tayhani] kurucuları arasında yer aldıktan sonra, 1951-1952 yıllarında bu cemiyetin başkanlığını yapar. 1957'de ise "Kıbrıs Türk Ticaret Odası" kurucularından birisi olur.

Kıbrıs Türk Milli Partisi'nin önemli mevkilerinde de hizmet eden Örek, (1953- 1955 Lefkoşa Şube Sekreteri, Temmuz 1955-1960 Genel Sekreter), 1956-1959 yıllarında Evkaf İdaresi'nin topluma devredilmesi üzerine, seçim yolu ile Evkaf Yüksek Meclisi'nin asbaşkanlığı, 1956-1960 yıllarında ise Lefkoşa Türk Okulları Komisyonu Başkanlığı görevlerini üstlenir.

1955-1956 yıllarında İngiliz vali Lord Harding ile "Kıbrıs Anayasası" konularında yapılan müzakereler sırasında her iki topluma eşit haklar ve self-determinasyon haklarının verilmesi fikrini savunduğu görülür.

1959 yılında Kıbrıs'ın bağımsızlığı ile ilgili "Üçlü Londra Konferansı"nda Dr. Fazıl Küçük ve Rauf R. Denктаş ile birlikte Kıbrıs Türk toplumunu temsil eden ve Zürih- Londra Antlaşmaları'nın hazırlanıp yürürlüğe konmasında aktif rol alan Örek, kuruluş anlaşmasını hazırlayan Londra Komitesi'nde de, Türk Toplum Heyeti başkanlığı görevini yapar.

Örek, 1959 yılında geçici olarak Kıbrıs Savunma Bakanlığı'na atanır ve 15 Temmuz 1960 tarihinde yapılan ilk genel seçimlerde Lefkoşa bölgesinden milletvekili seçilir. Osman Örek, Zürih Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte bu kez asaleten Savunma Bakanlığı'na atanır. 1963-1967 yılları arasında bu kez, toplum direnişini yöneten "Genel Komite" kurulu üyesi olarak görev alan ve Birleşmiş Milletler ile ilişkileri sürdürmüş olan Örek, 1967 yılında "Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi"nin kurulması üzerine, Savunma Bakanlığı görevine ek olarak, 1972 yılına kadar da Yürütme Kurulu'nun Dışişleri Bakanı olarak görev yapar.

20 Temmuz 1974 Barış Harekâtı'nın başlaması üzerine, Birleşmiş Milletler Barış Gücü ile irtibat ve münasebetleri kendi bakanlığında fiilen yürüten Osman Örek, İkinci Viyana Konferansı'nda da Devlet Başkanı Denктаş'a eşlik eder. Osman Örek, 20 Temmuz 1974 Barış Harekâtı'ndan sonra, 17 yıl kesintisiz sürdürdüğü Savunma Bakanlığı'na ek olarak, 1976 yılına kadar da "Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi" ve daha sonra ilan edilen "Kıbrıs Türk Federe Devleti" Başkan Yardımcılığı görevlerini yapar.

Örek, 1976 genel seçimlerinde UBP Lefkoşa bölgesi adayı olarak önce milletvekili ve daha sonra 3 Temmuz 1976 tarihinde Federe Meclis'in ilk toplantısında yapılan oylama ile Meclis Başkanlığı'na seçilir. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin 2'nci Hükümet Kabinesi'ni de [21 Nisan 1978 - 1 Aralık 1978] kuran Osman Örek, KKTC. Kurucu Meclis Üyesi olarak da görev üstlendikten sonra, geride Rum- Yunan ikilisinin ve hegemon güçlerin yarattığı Kıbrıs sorunu hakkında İngilizce ve Türkçe olarak yayımlanmış çeşitli broşür ve makalelerini bırakarak aktif politikadan çekilir.⁴

Yukarıdaki alıntı, Osman Örek'in dolu dolu geçen bir yaşam öyküsüne sahip olduğunu göstermektedir. Aslında bu yaşam öyküsünün her evresi, önceden vurguladığımız gibi ayrı bir çalışmanın konusu olabilecek genişlikte ve önemdedir. Biz, bu çalışmanın çerçevesi içerisinde kalıp, onun yaşamındaki kimi evreleri ele alarak bir lider portresi sunmaya çalışacağız.

2. İngiliz Dönemindeki Okul Yılları

Osman Örek'in çocukluk ve ilköğrenim yıllarına rastlayan 1930'lu yıllardaki İngiliz yönetimi, o kuşak çocukların ve gençlerin hepsinde olduğu gibi onun da mücadeleci kişiliğinin oluşumunda son derece etkili olmuştur. Örek, o dönemi şu sözlerle anlatmaktadır: *'Okullarımızda herhangi bir şekilde bayrağımıza sahip çıkmak, Türkiye'deki milliyetçi akımlardan uzak kalmak bir yana, 1931 isyanından sonraki İngiliz yönetimi, yasalarda değişiklik yaparak; Türk- Müslüman, Rum-Hristiyan tabirini değiştirip, iki toplumu sadece Müslüman ve Hristiyan-Ortodoks şeklinde dinsel yönden ayırma tabi tutmuşlardı. "Türk" ve "Rum" sözcüklerini ders kitaplarından bile çıkarmışlardı... Bizim kuşak, bunun da acılarını çekmiş bir kuşaktır...'*⁵

⁴ Osman Örek (1925-1999) *Kıbrıs Türk Liderleri*, Design& Production by: Doluay Art Design& Advertising Agency Ltd. Yay., Lekoşa, 15 Kasım 2000, s.3.

⁵ Erten Kasımoğlu, "Eski Günler, Eski Defterler" [Osman Örek ile yapılan seri röportajlar, İ. Tayhani], *Kıbrıs Postası*, 23 Ekim 1986.

Örek, liseye başladığı yıl, Lefkoşa Türk Lisesi'nin adının "İslam Lisesi" olarak değiştirildiğini ve okula bir İngiliz müdürün atandığını söylüyor ve müdürün – öğrencilerin sonradan öğrendiği – kimliğine ilişkin olarak da şu bilgiyi veriyor: *'Harold Wood adlı İngiliz müdürün Çanakkale Savaşları'nda [1915, İ.Tayhani] bulunduğunu talebeler sonradan öğrenmişti... İşte o yıllarda böylesine psikolojik bir ortamda ve Türk toplumunun haysiyetine karşı indirilmiş darbelerin burukluğunu yaşıyorduk... Böyle uygulamalarla Türk toplumuna bir noktada hakaret ediliyordu... Çanakkale Savaşları'na katılmış bir İngiliz, tek irfan ocağımız olan litemize müdür olarak gönderilmişti...'*⁶

Örek'in içi sızlayarak dile getirdiği gibi, İngilizlerin, 1931 isyanından sonra lisenin adını "İslam Lisesi" olarak değiştirmeleri, son yıllarda Avrupa Birliği ülkelerinin veya ABD'nin Türkiye'ye yakıştırmaya çalıştıkları "İlimli İslam Cumhuriyeti" rolü veya anayasadan "Türk" sözcüğünün çıkarılması doğrultusundaki dayatmaları ile ilginç bir biçimde örtüşmektedir. Çünkü Milli kimliğinden koparılmış, salt dinsel kimliğe indirgenmiş bir topluluğu güdülemek, daha da ötesi kaosa sürüklemek veya parçalamak daha kolaydır.

Örek, ilk gençlik yıllarındaki bu onur kırıcı tutum ve davranışlar karşısında giriştikleri ilk eylemi, daha doğrusu mücadeleye ilk adım atışını şu sözlerle anlatmaktadır: *'1936 yılında, İngiliz müdürün göreve başlamasıyla, 29 Ekim'de [29 Ekim 1923 Cumhuriyet Bayramı, İ. Tayhani] okulun tatil olmayacağı ve her kesin okula normal olarak gelmesi gerektiği uyarısı yapıldı... Bu uyarıya büyük sınıflar tepki gösterdiler... Bizleri, henüz birinci sınıfta ve çok küçük talebeler olarak gördüklerinden durumu açıklamadılar ama ağabeylerimizden öğrendik ki, 29 Ekim'de okul boykot edilecek... Gerçekten o gün bütün sınıf derse girmedik ve "Medoş" denen ovaya, piknik yapmaya gittik...'*⁷

İşte o gün Medoş ovasında, haksızlığa karşı direnmenin ruhsal doyumuna varan bu delikanlı, lise son sınıfa geldiğinde, 1942 yılında adaya dönmüş olan ve gazetesini çıkarmaya başlayan Dr. Fazıl Küçük ile tanışacak ve bir grup arkadaşı ile birlikte Dr. Küçük'ün ziyaretine giderek gazetesinde lise konusuna parmak basmasını isteyerek⁸ aktif roller üstlenmeye başlayacak ve tıpkı diğer yaşlıları gibi, izleyen yıllarda kendisini Kıbrıs Türkünün varoluş davasına adayacak ve bu mücadelesini yaşamdan ayrıldığı 24 Mart 1999 tarihine kadar sürdürecektir.

3. İkinci Dünya Savaşı Yılları Örek'in Üniversite Öğrenimini Engelliyor

Lise bittikten sonra, kimi yaşlıları gibi Osman Örek de Türkiye'ye giderek yükseköğrenimine orada devam etmek ister. Ancak İkinci Dünya Savaşı koşulları bu süreci aksatmıştır. Örek, sözü edilen koşullara ilişkin şu açıklamayı yapmaktadır: *'Türkiye, savaş sırasında tarafsız bir ülke olduğu için savaşa dahil bir ülke sayılan Kıbrıs'tan gidip Türkiye'ye yerleşebilmek, o yıllarda söz konusu bile edilemiyordu... Bu nedenle 1945 yılına kadar lisedeki milliyetçi akımların gerçekleşmesi doğrultusunda mücadele veren üç yılın mezun gençleri adada birikmiş oluyordu. İşte Dr. Küçük'ün davaya sahip çıkması, o yıllarda*

⁶ Aynı yerde.

⁷ Kasimoğlu, a.g.röp., 23 Ekim 1986.

⁸ Kasimoğlu, a.g.röp., 27 Ekim 1986.

başlar... Bu durum da gençleri doktorun etrafında toplanmaya sevk ediyordu. 1944 yılında siyasi bir örgüt olan KATAK [Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu, İ. Tayhani] kurulmuş, Doktor Küçük de bu örgüte girerek bir başlangıç yapmıştı. Tabii KATAK, bütün kurum ve kuruluşları çatısı altında toplayacak bir örgüt olacaktı... Biz de gençliğin sesini bu örgütte duyurabilmek için 1944 yılında Kıbrıs Liseleri Mezunları Birliği'ni kurduk...'⁹

Evkaf idaresinde çalışan ve İngilizlere yakın olan bazı isimlerin KATAK içerisinde bir grup oluşturduklarını belirten Örek, “azınlık” statüsüne indirgenmenin sakıncalarını ise şu sözlerle dile getirir: ‘...azınlık olmayı kabul etmek, kendi yaşam hakkımızı teslim etmek ve ölüm fermanımızı imzalamak olurdu...’¹⁰

Örek, o gün KATAK’dan başka örgütlü bir kurum olmadığı için hemen hemen tüm aydınların bu çatı altında bir deneyim geçirdiğini vurguladıktan sonra, KATAK’da bir “sadık teba” olma eğilimi olduğunu, Atatürkçü gençler olarak kendilerinin de “Özgürlükler verilmez, alınır!” düşüncesinden hareket ettiklerini söylüyor.¹¹

Kıbrıs Liseleri Mezunları Birliği’ni kuran Örek ve arkadaşları, KATAK içerisinde teslimiyetçiliği reddeden, mücadele yoluyla özgürlüklerini almak isteyen gençliğin sesi olmuşlardır. Onlar, oluşum içerisindeki bir grubun “azınlık” statüsünü içlerine sindirmelerine itiraz etmektedirler. Örek, itirazlarının gerekçesini şu sözlerle açıklığa kavuşturmuştur: ‘...Sayısal bakımdan azınlık olabilirdik ama siyasi hak ve özgürlükler açısından ‘azınlık’ sözcüğünü kullanmamızın mümkün olmadığını biz, daha o günden söylüyorduk.’¹²

Gençlerin KATAK içerisinde sürdürdükleri bu muhalefet, Doktor Küçük’ün “sadık tebacı” gruptan kopmasını sağlayacaktır. Örek’in sonraki sürece ilişkin değerlendirmesi ise şöyledir: ‘Doktor, önce Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi’ni kurdu (1945). Biz gençler, partinin kurulmasıyla Doktorun yanında yer aldık ve bu hareketle, Kıbrıs Türk siyasi yaşamında ilk siyasi parti örgütü de kurulmuş oldu. Aslında KATAK, siyasi parti değil, bir ‘kurum’ idi ve politikaları da; Azınlık statüsünde garantiler temin etmekte...’¹³

4. Örgütlenme Faaliyetleri İçinde Geçen Üniversite Yılları

İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile birlikte Örek, Türkiye’ye yükseköğrenime gidecek olan ilk kafilenin oluşturulmasına katkı koyacak ve nihayet hukuk eğitimi almak üzere Türkiye’ye gitme fırsatını yakalayacaktır.

Büyük bir mücadelenin sonunda, aralarında Osman Örek’in de bulunduğu 30-40 kişilik bir grup, 1945 yılında Türkiye’den Kıbrıs’a gelen Güneysu adlı Türk gemisiyle adadan ayrılır. Bu arkadaş grubu, ‘bir gün mutlaka döneceğiz’ diye kendi aralarında and içmişlerdir. Örek, söz konusu andın sebebini de; ‘... Kıbrıs’ta var olan işsizlik ve kötü şartlar sonucu bizden önce tahsile giden ağabeylerimizin birçoğunun geri dönmeyişi ve Kıbrıs’taki durumun

⁹ Kasımoğlu, a.g.röp., 28 Ekim 1986.

¹⁰ Yeşim Örek, *Belgelerle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Tarihi Gerçekleri*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1. Basım: Şubat 2010, s. 6.

¹¹ Aynı yerde.

¹² Kasımoğlu, a.g.röp., 29 Ekim 1986.

¹³ Aynı yerde.

*gittikçe bozulması...*¹⁴ olarak açıklar. Türkiye’de, Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetine geçmeden öğrenim hakkı elde etme mücadelesi bunun için verilmiştir.

Örek, Türkiye’ye gittikten sonra, öncelikli olarak Kıbrıslı öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetine geçmeden, öğrencilik hakkı kazanabilmeleri doğrultusunda verdikleri sözü edilen mücadeleyi şu sözlerle aktarmaktadır: *‘Türkiye üniversitelerine Kıbrıslı öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetine geçmeden girebilmelerini sağlayan yine bizim kuşaktır... Bizim döneme kadar Türkiye’de okuyabilmek için T.C. tabiiyetine girmek gerekiyordu... 1945’te bizim kitle halinde Türkiye’ye gidişimizle başlayan harekette, Ankara’da yaklaşık bir ay her kapıyı çaldık ve Kıbrıs’ın özel durumu dolayısıyla T.C. tabiiyetine geçme mecburiyeti kaldırıldı... Hatta o yıl, imtihan neticelerine bakılmaksızın bütün öğrenciler okullara alındı...*¹⁵

Sözü edilen gelişmeler sonucu Osman Örek de, boşa geçirilmemiş, adadaki mücadeleye adanmış birkaç yıllık aradan sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne kaydını yaptırarak yükseköğrenimine başlamış ama yine Kıbrıs davasına yönelik örgütlenme etkinlikleri içinde yer almaktan da geri durmamıştır. Örek, daha sonra Türkiye’nin büyük kentlerine yayıldıktan sonra Kıbrıs Türk Kültür Derneği adını alacak olan “Kıbrıs Türk Okullarında Yetişenler Cemiyeti”nin kuruculuğunda bulunacaktır.¹⁶

Örek, bu derneğin, Türkiye’deki Kıbrıslı öğrencileri bir çatı altında toplamasının yanında, Türk kamuoyunun dikkatini Kıbrıs’ta yaşanan olaylara çekmek gibi bir işlevinin de olduğunu şu sözlerle açıklamaktadır: *‘Türkiye’ye gittiğimizde İkinci Dünya Savaşı’nın yol açtığı kopukluk nedeniyle, orada da Kıbrıs sorununun ve Kıbrıs’ın durumunun bilinmediğini, hiçbir kimsenin de Kıbrıs ile ilgilenmediğini gördük. İşte bu boşluğu doldurabilmek için bir örgütlenme faaliyetine giriştik... Amaçlardan birisi de Kıbrıs’ı tanıtmak ve Kıbrıs sorununun ne olduğunu Türkiye kamuoyu ve hükümetine benimsetmek idi...*¹⁷ [Örek, cemiyetin kuruluş tarihi olarak Şubat 1946 tarihini vermektedir., İ.Tayhani]

Örek’in yukarıya alıntıladığımız saptaması doğrudur. Çünkü sonraki yıllarda, 1 Nisan 1955’te Kıbrıslı Türklere yönelik EOKA saldırıları başladıktan sonra, Dr. Fazıl Küçük, Rauf R. Denктаş gibi toplum önderlerinin, dönemin Türkiye’deki iktidar yetkililerinin Türk Mukavemet Teşkilatı’nın kurulmasına yönelik katkılarını sağlamak amacıyla epeyce bir çaba harcadıkları biliniyor.

Örek, Kıbrıs Türk Kültür Derneği kurulduktan sonra çıkardıkları, kendisinin de İngilizce yazılarının yer aldığı “Yeşil Ada” dergisi yoluyla da Türkiye’de kamuoyu oluşturmaya çalıştıklarını söylüyor ve Türkiye’deki Kıbrıs sorununa olan ilgisizliğe yönelik ilginç bir örnek veriyor: *‘Örneğin, bir defasında Necmettin Sadak [1947-1950 arası T.C. Dışişleri Bakanı, İ.Tayhani] İstanbul’a gelmiş ve kendisine, o ziyareti sırasında sorulan bir soruya, ‘Biz Kıbrıs Meselesi diye bir mesele tanımıyoruz’ şeklindeki meşhur yanıtını vermişti.*¹⁸

¹⁴ Yeşim Örek, *a.g.e.*, s. 3.

¹⁵ Kasımoğlu, *a.g.röp.*, 4 Kasım 1986.

¹⁶ Dr. Ertuğrul Hasipoğlu, *Osman Örek (1925- 1999)*, *a.g.e.*, s. 8.

¹⁷ Kasımoğlu, *a.g.röp.*, 31 Ekim 1986.

¹⁸ Aynı yerde.

1949 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Osman Örek, 1950 yılında hukuk öğrenimini sürdürmek ve “Barrister-at-law” [Yüksek mahkemelerde yargıçlık yapabilme yetkisi, İ.Tayhani] payesini almak üzere İngiltere'ye gitmiştir. Örek, oraya gittikten sonra da Kıbrıs sorununa olan duyarlılığını sürdürmüş, Londra'da da “Kıbrıs Türk Cemiyeti”ni kurmuştur.¹⁹

Örek'in, lise yıllarından başlayarak yükseköğrenimini tamamlayıncaya kadar kâh kurucu olarak, kâh üye olarak kimi cemiyetlerin içerisinde yer almış olması, onun liderlik özelliğini yansıtmaktadır. Örek, İngiltere'deki örgütlenme çalışmalarını şu sözlerle anlatır: *'1950'de, Londra'ya gittikten sonra, yine kendi çapımızda örgütlenmeye başladık ve Kıbrıs Türk Cemiyeti'ni kurduk... Berberoğlu ve daha bazı arkadaşların yanında, Londra'ya yerleşmiş bulunan diğer Türklerin de katkılarıyla kurduğumuz bu cemiyet, Rumların, Londra'da hızlandırdıkları faaliyetlere karşılık verme amacını taşıyordu. Londra cemiyetinin kurulmasından sonra, orada da arka arkaya mitingler düzenlenmiş ve İngiliz kamuoyunun da dikkatleri Kıbrıs üzerine toplanmaya çalışılmıştır.'*²⁰

5. Örek'in Politikadaki Mücadele Yılları

Örek, 1952 yılı sonunda İngiltere'deki hukuk öğrenimini de tamamlayarak adaya döndüğü zaman 27 yaşında, üst düzeyde yabancı dil bilgisi olan, mesleki açıdan donanımlı, yer aldığı cemiyetlerde mücadele azmi bilenmiş bir hukukçudur artık.

O yıllarda adadaki siyasi kurumlara gelince, onların da bazı yapısal değişikliklere uğrayarak hareketli evreleri geride bıraktıkları, siyasetteki safların ise belirginleşmeye başladığı görülür. Önceden vurgulandığı gibi - zorunlu olarak - KATAK oluşumunda yer alan Dr. Küçük, artık Kıbrıs Türk Milli Partisi'nin genel başkanıdır. Osman Örek de 1952 yılında adaya döner dönmez, Dr. Küçük'ün yanında yer almıştır. O, 1953 yılında gerçekleştirilen parti kongresinde Lefkoşa Örgüt Başkanlığına getirilecek, 1954'te ise parti Genel Sekreterliği görevini üstlenecektir.²¹

Örek'in, politikada önemli pozisyonlarda sorumluluk üstlendiği 50'li yılların ortaları, Kıbrıs Türkünün bugünlere kadar uzanan mücadelesinin başladığı kritik yıllardır. Örneğin, Yunanlı emekli albay Grivas'ın, 9 Kasım 1954 tarihinde gizlice adaya çıkmak suretiyle kuruluşu tamamlanmış olan EOKA terör örgütünün liderliğini üstlendiğini görmekteyiz.

Örek, Milli Birlik Partisi Genel Sekreterliği'ne getirildiği 1954 yılındaki hareketliliğe ilişkin şu değerlendirmeyi yapar: *'Rumların Yunanistan ile birleşmek için Birleşmiş Milletler'e başvurmaları ve arkasından EOKA hareketlerinin gündeme gelmesi ile birlikte bizim de taleplerimizi daha etkin bir biçimde ortaya koymak durumumuz hasıl oldu... Özellikle Kıbrıs konusunda Türk kamuoyunu canlı tutmak ve T.C. hükümetleri üzerindeki baskıyı artırmak gerekiyordu... Eğer Kıbrıs'ın statüsünde bir değişiklik olacaksa, mutlaka Türkiye lehine bir değişiklik olması gerektiği politikasını ortaya koyduk...'*²²

¹⁹ Hasipoğlu, a.g.e., s. 8.

²⁰ Kasımoğlu, a.g.röp., 4 Kasım 1986.

²¹ Kasımoğlu, a.g.röp., 6 Kasım 1986.

²² Aynı yerde.

Kıbrıslı Rumların, adayı Yunanistan'a bağlama girişimleri İstanbul'da da gençler arasında hareketlenmelere yol açmış ve daha etkin bir mücadele amacıyla 1954 yılında "Kıbrıs Türktür Komitesi" oluşturulmuştur.²³ Anılan komitenin kurucuları arasında yer alan Hikmet Bil'in, 1955 Haziran'ında Kıbrıs'ı ziyareti sonrasında, Milli Birlik Partisi, Kıbrıs Türktür Partisi'ne dönüşmüş, parti başkanlığını yine Dr. Küçük, parti genel sekreterliğini de Osman Örek üstlenmiştir.²⁴

EOKA'nın, "İlk hedefimiz İngilizlerdir, ama arkasından hedef Türkler olacaktır."²⁵ içerikli bildirimlerini dağıtmasından sonra, Örek için politikada daha hareketli günler başlayacak, Dr. Küçük ile birlikte köy gezilerine çıkmak suretiyle bu sefer de Kıbrıs Türk toplumu aydınlatılmaya çalışılacaktır.

6. Diplomaside Üstlenilen İlk Görev

EOKA'nın, 1 Nisan 1955 tarihinde aynı anda birçok yerde bombalar patlatarak eyleme geçmesi, 21 Haziran 1955'ten itibaren Kıbrıslı Türklere karşı açıkça saldırılarda bulunması, Türklerin, EOKA'nın baskıları sonucu 33 köyü terk etmelerinin²⁶ de etkisiyle İngiltere Hükümeti, Türk ve Yunan hükümetlerini "Doğu Akdeniz Savunması ve Kıbrıs Sorunu" hakkında bir konferansa katılmak üzere 30 Haziran 1955'te Londra'ya davet etmişti.²⁷

Türkiye, bu teklifi hemen kabul ederken, Yunanistan Hükümeti kısa bir duraksamadan sonra, 5 Temmuz 1955 tarihinde söz konusu konferansa katılacağını bildirir.²⁸

29 Ağustos 1955'te başlayıp iki aşamalı devam eden bu konferansın, taraflar arasında uzlaşmaya varılmadan 7 Eylül 1955'te dağılması üzerine, adada gerginlik tırmanmış ve İngiltere, durumun daha da kötüleşmesini önlemek için 30 Ekim 1955 tarihinde Sir John Harding adlı bir mareşali Kıbrıs'a vali olarak atamış²⁹ ve hemen hemen aynı günlerde İngiliz Hükümeti de Lord Radcliffe, ileride kendi ismi ile anılacak olan yeni bir "anayasa" hazırlama görevini vermiştir.

İşte bu aşamada, Kıbrıs Türktür Partisi Genel Sekreteri Osman Örek'e, yetkin bir hukukçu olarak olası anayasa çalışmalarını yerinde takip etmek üzere görev verilir. Örek, üstlendiği söz konusu görevin içeriğini şu sözlerle açıklar: *'Londra'da Cambridge Üniversitesi Anayasa profesörü Sir Ivor Jennings ile iki toplumun eşitlik ilkesine dayalı ve Self Determination hakları zedelenmeden neler yapılmalıdır konularını tartıştık... ve daha o zamanlar Kıbrıs'ta bir muhtariyet olursa, bunun ancak Federal bir idarede gerçekleşebileceği üzerinde durduk'*.³⁰ Örek, sözü edilen görüşmelerde Sir Ivor Jennings ile anlaşmazlığa düştüklerini, Jennings'in, yasal ve bilimsel dayanağın olmaması gerekçesi ile

²³ Kasımoğlu, a.g.röp., 8 Kasım 1986.

²⁴ Kasımoğlu, a.g.röp., 6 Kasım 1986

²⁵ Aynı yerde.

²⁶ İsmail, a.g.e., s. 31.

²⁷ Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Lefkoşa, 2002, s. 117.

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet C. Gazioğlu, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878-1960)*, Ekin Basımevi, İstanbul, 1960, s. 84-144 ; Vehbi Zeki Serter, a.g.e., s. 117.

²⁹ Serter, a. g. e., s. 117.

³⁰ Kasımoğlu, a. g. röp., 18 Kasım 1986.

federal çözüme itiraz ettiğini, ancak bu görüşmelerin, İngiliz Hükümeti'nin nereye kadar gidip gidemeyeceğini önceden öğrenmek gibi bir yararının olduğunu söyler. Jennings, yazmış olduğu raporda; 1956 koşullarında federal bir idarenin, nüfus mübadelesi gibi teknik güçlükler doğuracağını, bu nedenle bu talepten vazgeçilmesi gerektiğini önermiştir.³¹

Örek'in Londra'daki bu görüşmesi, deyim yerindeyse nabız tutması, Türk dışişlerinin Radcliffe anayasasına yönelik karşı teklifini belirlemesi açısından yararlı olduğu gibi, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda taraf olduğunu göstermesi bakımından da uygun bir zemin hazırlamıştır.³²

Türkiye, müzakereci görünümü bertaraf etmemek ve Türk toplumunun geleceğini de garanti altına almak düşüncesiyle, 'söz konusu anayasa kabul edilebilir, ancak geçici bir süre sonra Self Determination konusu gündeme geldiğinde, bu hak, her iki topluma da tanınmalıdır.'³³ şeklinde bir görüş bildirmiştir.

Bugün, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kıbrıslı Türkleri hâlen bir azınlık statüsüne sokma çabalarına sağduyu sahibi Kıbrıslı Türklerin ve kimi siyasilerin şiddetle karşı çıkmaları anlayışla karşılanmalıdır. Çünkü Örek gibi toplum önderlerinin, 62 yıl önce Londra'da "Self Determination" noktasında savundukları tez de "iki ayrı, iki eşit toplum" tezidir. Aksini savunmanın, geride bırakılan hukuksal mücadeleye ve ahde vefasızlık olacağı kanısındayız.

7. Örek'in Bunalımlı Yıllardaki Çok Yönlü Mücadelesi

Örek'in Londra dönüşünü izleyen aylar ve yıllar – önceden vurgulandığı gibi- Kıbrıslı Türklerin mücadelesi açısından sancılı yıllardır. Londra Konferansı'ndan sonra Kıbrıs Türk halkı için çok önemli olaylardan birisi de ata yadigârı Evkaf yönetiminin, İngiliz Sömürge Hükümeti tarafından Türk halkına devri olmuştur.³⁴ Örek, Londra'da olduğu için Evkaf'ın devir törenlerine katılamamıştır. Tabii söz konusu devir, Rum tarafında büyük bir rahatsızlık yaratmış, ortam gerginleşmiştir.

Aynı süreçte, bir taraftan Kıbrıs Türktür Partisi genel başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün, diğer taraftan parti genel sekreteri Osman Örek'in, Türkiye'de kamuoyu oluşturma çalışmaları içerisinde olduklarını görmekteyiz.

Örneğin Dr. Küçük, gündemde olan yeni anayasa (Radcliffe Anayasası) uyarınca olası bir plebisitte (halk oylaması), adanın hakiki sahipleri olan ama Türkiye'ye göç etmiş bulunan yaklaşık 300 bin Kıbrıslı Türkün oy kullanabilmelerini sağlamak üzere Adana, Mersin, Silifke, Antalya, Tarsus gibi Türkiye'nin güney bölgesindeki yerleşim yerlerinde toplantılar yapmakta, Genel Sekreter Örek de basın toplantıları düzenlemektedir.³⁵ Örek'in, 20 Ağustos 1956 tarihinde İstanbul'da yapmış olduğu, yerel ve ulusal gazetelerin birçoğunda yer alan basın açıklamasının bir bölümünü, onun davaya olan inancının sözlerdeki yansıması olduğu için buraya almayı doğru buluyoruz. Örek şunları söylüyor: *'Kıbrıs davası artık 120 bin*

³¹ Aynı yerde.

³² Kasımoğlu, a. g. röp., 15 Kasım 1986.

³³ Kasımoğlu, a. g. röp., 18 Kasım 1986.

³⁴ Serter, a.g.e., s. 100.

³⁵ Osman Örek (1925- 1999), a.g.e., s. 23.

*Türkün davası olmaktan çıkmış ve tam manasiyle milli bir dava haline gelmiştir. Binaenaleyh biz Kıbrıs Türktür Partisi olarak bütün faaliyetlerimizi anavatana aksettirecek Türk efkâr-ı umumiyesini tenvir etmeyi milli bir vazife telâkki etmekteyiz. Partimizin Kıbrıs'taki siyaseti, daima anavatan siyaseti ile el ele gitmektedir. Ve bu hususta parti olarak gerek Kıbrıs'ta, gerekse İngiltere, Amerika vs. memleketlerde giriştiğimiz faaliyetlerde daima anavatandan aldığımız ışığın çerçevesi içinde hareket etmekteyiz.*³⁶

Örek'in sözlerindeki "milli dava" vurgusu, bugün de değerinden hiçbir şey kaybetmemiştir ve kaybetmemesi gerekir. Bu durum, Kıbrıslı Türklerin anavatana yürekten bağlılıklarının açık göstergesidir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, bütün kurum ve kuruluşları ile ayrı bir devlettir, Türkiye, bu devleti ayrı bir devlet olarak tanıyan ilk ve tek ülkedir. Ancak Rum- Yunan ikilisi tarafından yaratılan Kıbrıs sorunu, bir gün akılcı bir çözüme kavuşacaksa - ki kavuşmalıdır- yine söz konusu bu davanın, milli bir dava olarak sürdürülmesi ile kavuşacaktır.

Hem adada hem Türkiye'de teorik bağlamda sürdürülen bu mücadeleye paralel olarak, yine içeride Kıbrıslı Türkler, savunma içgüdüleri ile daha önce sözü edilen EOKA saldırıları karşısında kendi direnç odaklarını oluşturmuşlardır. Volkan'larla başlayıp, Karaçete'lerle devam eden arayışlar, temelinin 15 Kasım 1957 akşamı Tanrısevdi'nin Eğlence köyündeki evinde atıldığı³⁷ bilinen TMT'de düğümlenecektir.

Türkiye Genelkurmay Başkanlığı Özel Harp Dairesi'nden görevlendirilen Yarbay Rıza Vuruşkan'ın 1 Ağustos 1958 günü Lefkoşa'da karargâhını kurması ile birlikte, örgütün üç kurucusundan biri olan Rauf R. Denктаş ve Dr. Küçük'ten çekirdek kadro için isimler istenmiştir. Önerilen isimler arasında Av. Osman Örek de yer almaktadır. Örek'in yanında Dr. Şemsi Kâzım, Dr. Nejdet Ünel, Dr. Niyazi Manyera, Dr. Orhan Müderrisoğlu, Dr. Burhan Nalbantoğlu, PTT Lefkoşa Şube Müdürü Kemal Şemi ve Nejdet Hüseyin gibi isimler vardır. Milli Kıbrıs davasına gönül veren bu kişiler, lider Rıza Vuruşkan'dan aldıkları emir ve onun yol göstericiliği ve Türk subaylarının yardımları ile TMT hücrelerini büyük bir gizlilik içinde oluşturmuşlardır.³⁸

Görüldüğü gibi Örek de, mücadelenin hem teorisinde, hem de pratiğinde olan bir isimdir.

8. Zürih ve Londra Antlaşmaları ve Örek'in Üçlü Konferans'a Katılması

Gerilimli ve acılı yıllardan sonra Birleşmiş Milletler nezdindeki denemelerinden sonuç alamayan Yunanistan'ın, Türkiye'ye yaklaşmasından ve uzun süren bir diplomasi trafiğinden sonra, çalışmamızın konusu dışında kaldığından ayrıntılarına giremeyeceğimiz Zürih görüşmeleri sona ermiş ve 11 Şubat 1959 tarihli bir bildiri ile 17 Şubat 1959'da Kıbrıs sorununu karara bağlamak üzere bir "Üçlü Konferans" toplanacağı, konferansa Kıbrıs ve Rum toplumlari önderlerinin de katılacakları duyurulmuştur.³⁹

³⁶ Aynı yerde.

³⁷ Ahmet C. Gazioğlu, *Direnış Örgütleri, Gençlik Teşkilatı ve Sosyo Ekonomik Durum (1958-1960)*, Lefkoşa, Temmuz 2000, s.6.

³⁸ Akt: Serter, *a.g.e.*, s. 88.

³⁹ Serter, *a.g.e.*, s.116-117.

12 Şubat 1959 tarihli *Halkın Sesi* gazetesi, Ankara çıkışlı manşet haberinde Zürih Antlaşması'na ilişkin şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Zürih'teki Türk- Yunan görüşmeleri sona erdi. Devlet adamları Kıbrıs mevzuunda anlaşılabilir. Kıbrıs'ta müstakil bir cumhuriyet idaresi kurulacak.”⁴⁰

Başbakan Adnan Menderes de Zürih Antlaşması'nı imzalayıp, Ankara'ya döndükten sonra iyimser açıklamalar yapmıştır. Menderes, Ankara'ya gelen Dr. Küçük ve Denктаş'ı 14 Şubat günü kabul etmiş, bir saatten fazla süren görüşme esnasında Zürih Antlaşması etraflıca gözden geçirilmiştir.⁴¹

Dr. Küçük ile Rauf R. Denктаş Ankara'daki temaslarını tamamladıktan sonra Kıbrıs'a dönmeden Londra'ya geçmiş ve adada onlara vekâlet eden Osman Örek'i de kendilerine katılmak üzere Üçlü Konferans'ın başlamasından iki gün önce Londra'ya davet etmişlerdir.⁴²

Bu davet üzerine adada Örek'in, dönemin Federasyon Genel Sekreteri Dr. Burhan Nalbantoğlu'nu atlatarak gittiğine ilişkin yapılan dedikodular üzerine Örek, bu durumu şu sözlerle açıklığa kavuşturmuştur: ‘Benim konferansa katılmam doğrultusundaki karar, Liderlik [Kıbrıs Türk Toplumunu, İ. Tayhani] ile Türk Hükümeti'nin Ankara'da aldıkları bir karardır.’⁴³ Örek'in de açıklıkla dile getirdiği gibi bu bir görevlendirmedir. Bu görevlendirmede Örek'in yabancı dil hâkimiyeti, hukuk bilgisi ve müzakereci kişiliğinin de göz önüne alındığı kanısındayız. Kıbrıs Türktür Partisi Genel Sekreteri Osman Örek, aldığı çağrı ve görevlendirme üzerine Londra'daki konferansa katılmak üzere 15 Şubat 1959 günü adadan ayrılmıştır.⁴⁴

Örek'in hareketinden iki gün sonra, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu getirecek olan Londra Antlaşması'na katılmak üzere yola çıkan Adnan Menderes başkanlığındaki Türk heyetini taşıyan THY uçağı, Londra yakınlarındaki ormanlık bir alana düşmüş ve 14 kişi hayatını kaybetmişti. Başbakan Adnan Menderes yaralıları arasında olup, London Clinic'de gözetim altında tutulmuştur. Dr. Küçük, Rauf R. Denктаş ve Osman Örek, 18 ve 19 Şubat günleri Adnan Menderes'i klinikte ziyaret ederek kısa bir görüşme yapmışlardır.⁴⁵

Londra Konferansı sürecinde Rum tarafı, özellikle Makarios ile çok zorlu görüşmeler yapıldığı biliniyor. Anılan görüşmelerde Kıbrıs Türk heyeti içerisinde yer alan Örek'in, bu tarihsel sürece ilişkin birçok ilginç anısı var. Bu anılardan birisi, Makarios ile tanışmasıdır. O, bu tanışmayı şu sözlerle anlatır : ‘Londra'ya gittiğimiz zaman Fatin Rüştü Zorlu [dönemin Türk Dışişleri Bakanı, İ. Tayhani], bizi Makarios ile tanıştırdı. Çünkü Makarios 1956'dan o güne kadar sürgünde bulunuyordu... Zaten 1956'ya kadar da bizim toplum örgütlerimiz ile Kilise arasında hiçbir temas veya diyalog olmamıştı... Ayrıca başpapazların, öteden beri dini akidelerinden dolayı toplumumuza hoşgörü ile bakmamalarından ötürü papazı tanımıyordum. Tabii, bize küçükken yapılan telkinler; ‘papaz yoldan geçerken ona dişlerinizi göstermeyin,

⁴⁰ *Halkın Sesi*, 12 Şubat 1959. ; Ahmet C. Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Son İki Yıl (1958- 60) Enosis Çemberinden Kıbrıs Cumhuriyeti'ne*, Cyrep Yay., Lefkoşa, Nisan 2000, s. 70.

⁴¹ Gazioğlu, a.g.e., s. 73.

⁴² Kasımoğlu, a.g.röp., 22 Kasım 1986.

⁴³ Aynı yerde.

⁴⁴ Gazioğlu, a.g e., s. 73.

⁴⁵ Gazioğlu, a.g e., s. 98.

eğer dişlerinizi sayarsa hemen ölürsünüz' şeklinde idi... Bu nedenle Makarios ile Londra'daki ilk tanışmamız çocukken aldığımız bu telkinin psikolojik havasının etkisi içinde olmuştu...⁴⁶

Çocukluk dönemine ait bir esprinin zihninde canlanması ile başlayan bu tanışmadan sonra Örek, konferans boyunca Makarios'un dişlerini göstermeye başladığını söylüyor ve güvenilir kişiliğini sergileyen şu örnekleri veriyor: 'Önce gayet ılımlı bir hava içinde görüldü, ama Zürih'teki metnin ne olduğunu ve bizim Londra'ya gelmeden önce Ankara ile görüşmeler yaptığımızı biliyordu. Bunları bildiği için konferansın ilk gününde bir mizansen yaratarak bunların kabul edilemeyeceğini ve Zürih metninin tehlikeli maddeler ihtiva ettiğini dile getirerek reddettiğini açıkladı...'⁴⁷

Makarios'un bu açıklamasının, hem kendileri hem de İngilizler üzerinde şok etkisi yaptığını vurgulayan Örek, yine kendisinin de yer aldığı bir sonraki gün üçer kişilik Türk ve Rum heyetleri arasında geçen görüşmeyle ilgili olarak da şu önemli bilgiyi veriyor: 'Bu görüşmede Makarios, sonradan ileri sürdüğü 13 madde üzerinde durmaya başladı... Öncelikle, ayrı ekseriyet [Kıbrıs Türk toplumu, İ. Tayhani] konusunun işlemeyeceğini savunuyordu. Bütün bunların yanında, asıl önemli olan 40 - 60 oranında ayrı bir ordunun kurulmasına karşı çıkarak 'buna ne gerek var' diyordu.'⁴⁸

Örek, Makarios'un bu itirazlarına karşılık kendilerinin verdiği cevabı şu sözlerle aktarır: 'Biz daha o günden bütün bunların hiçbirini müzakere bile edemeyeceğimizi ve zaten sözü edilenleri kabul etmemek için Londra Konferansı'na geldiğimizi söyledik... Ortaya çıkan metindeki esaslar, bizim Türk toplumu olarak temel güvence kaynaklarımızdır. O nedenle bunlara müzakere kapısını açmakla, bizim bu konferansta yerimizin olmadığı ortaya çıkar' yaklaşımında ısrar ediyorduk.'⁴⁹

Örek, Makarios'un memnun olmadığını ifade ettiğini, ancak ertesi gün gelip belgeyi kabul ettiğini söylüyor ve şunları ekliyor: 'Tabii Makarios'un bu ani davranışının, planlanmış olan bir hareketin ön basamakları olduğu belli olmuştu. Zaten Makarios, cumhuriyetin ilânından sonra bunların gerçekleşmesine fırsat vermedi ve nitekim 1963 yılında, 13 maddelik aynı konuları gündeme getirirken toplumlararası çatışmalara zemin hazırlamış oldu.'⁵⁰

Örek'in yukarıya aldığımız değerlendirmesi, 1960 Cumhuriyeti'ni kimlerin ve ne amaçla yıktıklarının somut bir göstergesidir. Olanca iyimserlikleri ile bugünkü görüşmeleri sürdürenler, geçmişte bu kaypaklığı sergileyen Makarios'un ardıllarının, aynı tavrı sergilemeyeceklerinden nasıl emin olabilirler?

Londra Konferansı görüşmeleri, 19 Şubat 1959 tarihinde - Osman Örek'in vurguladığı gibi - Makarios'un samimi olmayan "evet" i ile sonuçlanmış, tarafların imzasından geçmiş ve London Clinic'de bulunan Başbakan Menderes'in de imzası alındıktan sonra yürürlüğe girmiştir.

Dr. Küçük ve beraberindekiler, Türkiye üzerinden, hükümetin kendilerine tahsis ettiği bir uçakla - hava muhalefeti yüzünden - gecikmeli bir biçimde 23 Şubat 1959 tarihinde adaya

⁴⁶ Kasımoğlu, a.g.röp., 22 Kasım 1986.

⁴⁷ Aynı yerde.

⁴⁸ Aynı yerde.

⁴⁹ Aynı yerde.

⁵⁰ Aynı yerde.

dönmüş ve coşkulu bir biçimde karşılanmışlardır. Girne kapısından geçerek Atatürk meydanına gelen heyet üyeleri, önce Dr. Küçük olmak üzere arkasından Rauf R. Denктаş ve Osman Örek'in, Atatürk meydanında toplanan on bin kişilik kalabalığa birer konuşma yaptıkları biliniyor.

Örek'in konuşmasındaki şu sözlere dikkat edilmelidir; *'Bugüne kadar Kıbrıs davası olarak iki şeye dikkat ettik. Bunlardan biri haklarımıza, hukukumuzaya saygı gösterilmesi, uygar bir toplum olarak özgürlük ve adalet içinde bir yaşama kavuşmak, diğeri ise Türkiye'nin bölünmez bir parçası olduğumuz ve anavatanımızın Kıbrıs üzerinde tarihi ve stratejik hakları olduğudur. Şimdi bu anlaşma ile her iki husus da gerçekleşmiştir. Artık azınlık muamelesi görmeyeceğiz. Üstelik şanlı Türk ordusu ve Türk bayrağı da sonsuza dek Kıbrıs'ta olacaktır.'*⁵¹

Bugün de arkasında durulması gereken, Dr. Küçüklerin, Denктаşların, Öreklerin yaşadıklarından çıkardıkları sonuçlar ve toplumla paylaştıkları öngörüleridir. Bu öngörülerin de yıllar içerisinde hep doğrulandığı yine dikkatlerden kaçmamalıdır. Çünkü Örek'in yukarıdaki sözleri, Kıbrıslı Türklerin, ada üzerinde mutlu yaşamalarının reçetesi olma özelliğini bugün de korumaktadır.

9. 1960 Cumhuriyeti'nde Örek Savunma Bakanı Oluyor

Zürih ve Londra Antlaşmaları uyarınca yeni bir anayasa hazırlanacak, en geç bir yıl içinde uygulamaya konulacak ve cumhuriyet ilan edilecekti. Bu süreçte de cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcısı ve kurulacak meclis seçimlerinin tamamlanması gerekiyordu.

Sözü edilen takvime göre hareket edilmiş ve 3 Aralık 1959'da Türk toplum lideri Dr. Fazıl Küçük'ün cumhurbaşkanı yardımcılığına seçildiği açıklanmış, 13 Aralık 1959 tarihinde yapılan Rum tarafı Başkanlık seçimi ile ilgili kesin sonuç ise, ancak 14 Aralık günü alınmış ve Makarios'un Cumhurbaşkanlığı da o gün ilan edilmiştir.⁵²

Sürecin, öngörülen zaman diliminde tamamlanabilmesi için ayrıca "Karma Anayasa Komisyonu", "Geçici Komite" ve "Ortak Komite" adı altında üç organ oluşturulmuştu.

Geçici bir hükümet işlevindeki - 7 Rum ve 3 Türk bakandan oluşacak olan - Geçici Komite'de Osman Örek'in Savunma Bakanlığı'nı üstlendiğini görmekteyiz. Ancak Örek, çalışmalarını Londra'da sürdürecektir ve nihai anlaşmaları hazırlayacak olan "Ortak Komite"de de görevlendirilmişti. Bu komite, Türkiye, Yunanistan ve Birleşik Krallık (İngiltere) hükümetleri ile, Kıbrıs'taki iki toplumunun temsilcilerinden oluşmaktaydı.⁵³ Bu nedenle, Örek'in Londra'daki çalışmaları sırasında Savunma Bakanlığı'na Ümit Süleyman (Onan) vekâlet etmekte ve toplantılara Örek'i temsilen katılmaktaydı.⁵⁴

Bir yıldan fazla süren çalışmalardan sonra hazırlanan anayasa, 6 Nisan 1960'ta imzalanır. Anayasa Komisyonu'nda Kıbrıs Türklerini temsil eden heyetin başkanı Rauf R. Denктаş'tır. İngiltere Parlamentosu da 21 Temmuz 1960'ta Kıbrıs'ın bağımsızlık yasasını

⁵¹ 25 Şubat 1959 tarihli *Halkın Sesi* gazetesinden özetleyen: Gazioğlu, a.g.e., s. 121.

⁵² Gazioğlu, a.g.e., s. 180.

⁵³ Gazioğlu, a.g.e., s. 221.

⁵⁴ Gazioğlu, a.g.e., s. 224.

kabul etmiştir. Arkasından 15 Ağustos'u 16 Ağustos'a bağlayan gece, Kıbrıs, bağımsız bir cumhuriyet olarak ilân edilmiştir.⁵⁵

Burada, cumhuriyetin yukarıda sözü edilen ilânından önceki imza törenine ilişkin yine Örek'in bir anısına yer vermek istiyoruz. Örek, 15 Ağustos'u 16 Ağustos'a bağlayan gece yaşananları şu sözlerle anlatıyor: *'Belirlenen programa göre imza merasimi saat 20.00'de başlayacaktı. ... Ve saat tam 20.00'de belgeleri imzalayacak olan heyetlerin (Vali Foot, Makarios, Dr. Küçük, Türk temsilci Vecdi Türel ve Rum temsilci Hristafides) hazır bulunmaları gerekiyordu. Biz geçici bakanlar olarak Temsilciler Meclisi'ndeki merasim için yerimizi aldık... Törende bütün heyet hazır beklerken Yunan temsilci gelmedi. Bu durum karşısında çok sıkıntılı ve kritik anlar yaşadık... Tabii, alay [Kıbrıs ordusundaki Türk ve Rum askeri birlikleri, İ. Tayhani) anlaşmazlığı ile ilgili olarak bizim dışımızdakiler konuyu bilmiyorlardı... Yunan temsilcinin gelmemesi üzerine, 'acaba Yunanistan anlaşmaları imzalamaktan vaz mı geçti?' diye endişeli bir hava başlamıştı... Çünkü daha önce yapılan demarj [Diplomatik girişim, İ. Tayhani] doğrultusunda fikir değiştirmiş olması meselesi vardı ama, ben bunun kesinlikle bir blöf olduğuna inanıyordum ve son anda bizden taviz koparmak için yaratılan bir durum olarak görüyordum... o nedenle bizim kılıımız kıpırdamadı... Bir saatlik gecikme ile Yunan temsilci Hristafides merasimin yapıldığı Temsilciler Meclisi'ne geldi ve belgeler imzalandı... Neticede, Yunan Başkonsolosu Fridas'ın, Türk ve Yunan alaylarının kampları konusundaki "blöfünün", "tehdit" anlamında olduğu da ortaya çıktı.'*⁵⁶

Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulmaya çalışıldığı bir süreçte – kuşkusuz yeni bir takım tuzaklara düşmemek için - ihtiyatlı davranmayı gerektirecek daha birçok yaşanmış olay var. Aksi takdirde, Büyük Atatürk'ün dediği gibi; 'Tarih ihtiyatsızlara karşı merhametsiz olacaktır.'

1960 Cumhuriyeti ilân edildikten sonra, tekrar Savunma Bakanlığı'nı üstlenen Örek, 1961 yılına ilişkin yine ders alınması gereken ilginç bir anısını şu sözlerle aktarıyor: *'... 1961 bütçesine en azından 20 milyon KL. [Kıbrıs Lirası, İ, Tayhani) konulması gerekiyordu... Rumların bunu engellemeye çalışmaları ile niyetlerinin ne olduğu da ortaya çıkmıştı... Hatta Lissarides, Meclis'te yaptığı konuşmada Savunma Bakanlığı için 3 KL. gibi gülünç ve alaylı bir öneride bulunmuştu... Rumların bütün bu girişimlerinin amacı; bir taraftan başında Türk bakan olan Savunma Bakanlığı'nın fonksiyonlarını daraltmak, diğer taraftan da Kıbrıs Ordusu'nda % 40 personelin Türk olması nedeniyle devlet bütçesinden Türk personele gidecek maaş giderlerini kısıtlamaktı. Haliyle Rumların tutum ve davranışları açıkça ortaya çıkıyordu. Tabii bu anayasanın çiğnenmesi anlamına da geliyordu...'*⁵⁷

Savunma Bakanı sıfatı ile Örek, Kıbrıs Ordusu'nun oluşturulması sürecinde Bakanlar Kurulu'nda Türkler ve Rumlar arasında ortaya çıkan anlaşmazlık üzerine bir basın açıklaması yapma ihtiyacı hissetmiş ve yapılandırma sürecindeki Kıbrıs Ordusu konusunda kimin içtenlikli olup, kimin olmadığını da şu sözlerle açıklamıştır: *'Türkler hiçbir zaman ayrı ayrı Türk ve Rum orduları kurulsun gibi bir fikir ileri sürmüş değillerdir. Kıbrıs Ordusu anayasamızın da emrettiği gibi yüzde altmış Rum ve yüzde kırkı Türklerden mürekkep olmak*

⁵⁵ Serter, a.g.e., s. 134.

⁵⁶ Kasımoğlu, a.g.röp., 27 Kasım 1986.

⁵⁷ Kasımoğlu, a.g.röp., 2 Aralık 1986.

üzere iki bin kişilik bir tek kuvvet halinde ve aynı komuta makamına bağlı olarak kurulacaktır.’⁵⁸

Nitekim Örek’in, 1960 Cumhuriyeti’nin ilânının son aşamasından başlayıp izleyen yıllarda da devam eden, Rumların, içtenlikten yoksun, güvenilmez tutumlarını sergileyen yukarıdaki değerlendirmeleri, bir iki yıl içerisinde kanıtlanacak, 1960 Cumhuriyeti tek taraflı olarak yine Rumların başlattığı acılarla dolu 1963 olayları üzerine son bulacaktır.

10. Örek, Hizmet Basamaklarını Çıkmaya Devam Ediyor

1967 yılında Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi’nin kurulması üzerine Savunma Bakanlığı’na ek olarak Yürütme Kurulu’nun Dışişleri’nden de sorumlu olan Örek, 1976 genel seçimlerinde milletvekili seçilmiş ve Federe Meclis’in ilk toplantısında Meclis Başkanlığı’na getirilmiştir.⁵⁹

İki yıl sonra da Devlet Başkanı Denктаş, Osman Örek’e yeni hükümet kabinesini kurma görevini verecektir. Bu Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin ikinci kabinesidir. Örek tarafından hazırlanan ikinci kabine, Denктаş tarafından 21 Nisan 1978 tarihinde onaylanarak göreve başlamıştır.⁶⁰ Örek, içinden çıktığı topluma artık başbakan olarak hizmet verecektir. Örek’in göreve başlar başlamaz, bugün de –ne yazık ki- bir türlü çözülemeyen ekonomik sorunlara vurgu yapması dikkat çekicidir. Örek, hükümetin açıklanmasından sonra basın mensuplarına verdiği demeçte, ekonomi vizyonlu kabinesinin yapılanmasını şu sözlerle açıklar: ‘Hedef, ekonomik savaşımdır. Dar boğazları aşmaktır. Üretimi artırmaktır. Tarımsal kesimde daha verimli olmak, tarımsal kesimi harekete geçirmektir.’⁶¹

Görüldüğü gibi Örek, toplum sorunlarını iyi bilen, projeksiyon yapabilen, vizyon sahibi bir liderdir. Yine ayrı bir yazı konusu olabilecek zenginlikteki, başbakanlık sürecini kapsayan özverili koşuşturmalarının ayrıntısına burada gir(e)meyeceğiz. Örek, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin ilân edildiği tarihe kadar ulusal ve uluslar arası ölçekte, o bitmek tükenmek bilmeyen arayışların, görüşmelerin hep içinde olmuş ve çok değerli katkılar koymuş bir toplum önderidir.

Yukarıda sözü edilen görüşmeleri devamlı olarak baltalayan, Kıbrıs Türk halkının ortaklık statüsünü reddeden ve kendi hükümetlerine yasal hükümet görüntüsü veren Rumların, 13 Mayıs 1983’te BM Genel Kurulu’ndan çıkardıkları tek yanlı karar ve buna dayanarak Avrupa Konseyi Danışma Meclisi’nde yaptıkları kabul edilmez çıkış, 20 yıllık sabırlı bekleyişten sonra bardağı taşıran son damla olmuş, bağımsız Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilân edilmiştir (15 Kasım 1983).⁶²

Osman Örek, cumhuriyetin ilânı ile birlikte bu kez Kurucu Meclis’te üye olarak görev üstlenmiş ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası’nı hazırlayacak olan komisyonda eş başkanlık yaparak engin hukuk birikimini aktarmış ve anayasanın olgunlaşmasını sağlamıştır.

⁵⁸ *Türk Cemaat Meclisi Basın Bülteni*, Cilt I, Sayı: 7, 7 Kasım 1961, s. 2-3.

⁵⁹ Osman Örek (1925- 1999), *a.g.e.*, s. 115.

⁶⁰ *Zaman*, 21 Nisan 1978.

⁶¹ Aynı yerde.

⁶² Serter, *a.g.e.*, s. 190.

Örek, daha sonra siyasete veda ederek avukatlık mesleğine dönmüş, ayrıca 1989 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde hukuk dersleri vermeye başlamıştır. Lefke Avrupa Üniversitesi'nde de ders veren Örek, birçok akademik esere imza atmıştır. Akademik görevleri sırasında da boş durmamış, Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi'ni gerek Kıbrıs konusunda verdiği seminer ve konferanslarla, gerekse hukuk ve siyaset konusundaki tecrübelerini aktarmak suretiyle sürdürmüştür.⁶³

Osman Örek, Kıbrıs Türkünün varoluş mücadelesine adadığı ömrünü, 24 Mart 1999 tarihinde yaşamdan ayrılarak tamamlamıştır.

Sonuç

Çalışmamızın girişinde vurgulandığı gibi, yaşamından belirli kesitler alarak incelediğimiz Osman Örek, karşımıza öğrencilik yıllarından itibaren toplumunun özgürlük ve adalet mücadelesine hizmet eden bir önder olarak çıkmaktadır. O, böylesine büyük bir davaya adadığı mücadelecilik kişiliği ile örnek olmanın yanında, “aydın” olmanın tüm gereklerini üzerinde toplayıp yerine getiren kusursuz bir “aydın” olarak da yine toplumuna örneklik etmiştir. Bu nedenle Örek'in, özellikle Kıbrıs Türk toplumunun genç kuşakları tarafından bir “rol model” olarak alınması gerekir.

Kıbrıs sorununa ilişkin çözüm arayışlarının olanca hızıyla devam ettiği bugünlerde, tüm etkili, yetkili ve sorumlu kişilerin de Örek'in söz, eylem ve çalışmalarının yol göstericiliğine gereksinimleri olduğunu vurgulamak istiyoruz.

Anılan nedenlerle Osman Örek'e ait tüm belgelerin, anıların ve kayıtların ivedi olarak toplanması gerekir. Bu doğrultuda gösterilecek çaba(lar), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin devlet hafızasını güçlendireceği gibi, geleceğe de ışık tutacaktır.

Öncelikle aile bireyleri ve bağrından Osman Örek gibi bir lideri çıkardığı için Kıbrıs Türk toplumu, Örek ile ne kadar gurur duysa azdır. Çünkü bu denli onurlu bir mücadele ile dolu, lekesiz bir yaşam sürmek ve bu yaşamı iç huzuruyla tamamlamak her ölümlüye kismet olmamaktadır.

⁶³ Tahsin Ertuğruloğlu, *Osman Örek (1925 – 1999)*, a.g.e., s. 9.

KAYNAKÇA

I-SÜRELİ YAYINLAR

A-Gazeteler

Halkın Sesi, 12 Şubat 1959.

Hürriyet, 17 Nisan 2005.

Kıbrıs Postası, 23 Ekim 1986.

-----, 27 Ekim 1986.

-----, 28 Ekim 1986.

-----, 29 Ekim 1986.

-----, 31 Ekim 1986.

-----, 4 Kasım 1986.

-----, 6 Kasım 1986.

-----, 8 Kasım 1986.

-----, 15 Kasım 1986.

-----, 18 Kasım 1986.

-----, 22 Kasım 1986.

-----, 27 Kasım 1986.

-----, 2 Aralık 1986.

Zaman, 21 Nisan 1978.

B-Belgeler

Türk Cemaat Meclisi Basın Bülteni, Cilt I, Sayı: 7, 7 Kasım 1961.

II. İNCELEME YAPITLAR

A-Kitaplar

Gazioğlu, Ahmet C., *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878-1960)*, Ekin Basımevi, İstanbul, 1960.

Gazioğlu, Ahmet C., *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Son İki Yıl (1958- 60) Enosis Çemberinden Kıbrıs Cumhuriyeti'ne*, Cyrep Yay., Lefkoşa, Nisan 2000.

Gazioğlu, Ahmet C. *Direnış Örgütleri, Gençlik Teşkilatı ve Sosyo Ekonomik Durum (1958-1960)*, Lefkoşa, Temmuz 2000.

İmanov, Vügar, *Ali Merdan Topçubaşı (1865-1934) Lider Bir Aydın ve Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Temsili*, Boğaziçi Üni. Yay., İstanbul, 2003.

İsmail, Sabahattin, *Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Nedenleri – Gelişimi - Sonuçları*, Akdeniz Haber Ajansı Yyn., İstanbul, 1988, s. 61.

Örek, Osman (1925-1999), *Kıbrıs Türk Liderleri*, Design& Production by: Doluay Art Design& Advertising Agency Ltd. Yay., Lefkoşa, 15 Kasım 2000.

Örek, Yeşim, *Belgelerle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Tarihi Gerçekleri*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1. Basım: Şubat 2010.

Serter, Vehbi Zeki, *Kıbrıs Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Lefkoşa, 2002.